

Інноваційні підходи до розвитку соціальної інфраструктури та людського потенціалу

П. ЛЕВІН,

кандидат економічних наук

Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України

м. Київ

Зі становленням трансформаційної економіки і формуванням розвинутих ринкових відносин соціальні питання настільки ускладнилися, що для їх усвідомлення та оцінки необхідно визначити новий контекст гуманітарного розвитку й функцій соціальної інфраструктури.

Якщо два десятиріччя тому процеси розширеного відтворення ще аналізувалися переважно в кількісних параметрах, то нині вони мають розглядатися в новій системі координат з урахуванням якісних чинників зростання економіки. У складі останніх особливе значення мають наука і технології. Науково-технологічний прогрес визначає поступальний економічний розвиток і забезпечує сталість інноваційного характеру всіх етапів відтворювального циклу — від виробництва до споживання. Фактично прогресивні досягнення науки і техніки перетворилися на внутрішній чинник економічного розвитку. Міцно утвердився інноваційно-інвестиційний тип розширеного відтворення. За такого трактування наука та інновації стали головним ресурсом виробництва і соціальної сфери, що, у свою чергу, потребує більшої стабільності при організації господарської системи. На перший план виступає розвиток людського потенціалу.

За оцінками Світового банку, на сучасному етапі соціально-економічного розвитку основним джерелом зростання валового продукту країн є людський капітал. На його частку припадає 62% приросту ВВП, тоді як на виробничі фонди — 16%, а на природні ресурси — 20%. В окремих країнах — Німеччині, Японії, Швеції — частка людського капіталу в економічному зростанні сягає 80%¹. Саме на цьому прагматичному підґрунті відбувається гуманізація соціально-економічних відносин, турбота про людину на всіх етапах її життя (народження, виховання, трудова діяльність, старість).

В Україні частки праці, природних ресурсів і капіталу у створеному продукті приблизно становлять 15, 17 і 68% відповідно. Таке співвідношення відображає порушення рівноваги і пріоритетності

морально-етичних та економічних факторів, слабкість соціальної функції держави. Стан інтелектуального потенціалу залежить від багатьох факторів: фізичного і психічного здоров'я людини, морального і культурного рівня, професійної майстерності, творчого і когнітивного розвитку, комфортності житлових умов і праці тощо, сукупність яких можливо об'єднати поняттям „якість життя”. Отже, якість життя — це багатокомпонентна система, яка охоплює всі сфери життєдіяльності людини і є предметом наукових досліджень галузей соціальної інфраструктури.

В останні роки провідні міжнародні організації вводять у практику та вдосконалюють систему показників для оцінки досягнутого рівня розвитку різних сфер суспільного життя, у тому числі соціальної інфраструктури. При цьому поняття „якість життя” вживається поряд із поняттям „рівень життя”, хоча вони не зовсім чітко розмежовуються. „Якість життя” — більш загальне порівняно з поняттям „рівень життя”. Воно виходить за межі економічного змісту й набуває значення соціальної категорії. Економіко-соціологічного трактування „якості життя” дотримуються деякі вчені, досліджуючи методологічні проблеми вимірювання ефективності суспільного розвитку між країнами. Наприклад, В. Садков та І. Греков, розкриваючи зміст поняття „якість життя”, виходять із того, що воно охоплює як економічні показники (рівень доходів і споживання, соціального забезпечення, освіти, охорони здоров'я тощо), так і показники рівня культури і моралі, задоволення громадян соціально-психологічними та економічними відносинами тощо².

Головний висновок з аналізу альтернативних поглядів учених полягає в тому, що у наукових дослідженнях якість життя вимірюється через оцінку громадянами свого добробуту. Багатогранність поняття „якість життя” передбачає можливість уточнення окремих його інтерпретацій.

У літературі поряд із поняттям „якість життя” вживається інше — „соціальне функціонування”.

¹Римашевская Н. М. Формирование качества трудовых ресурсов // Народонаселение. — 2005. — № 2. — С. 6

²Садков В., Греков И. Об эффективности общественного развития (вопросы методологии страховых измерений) // Общество и экономика. — 2006. — № 4. — С. 163–164.

В останньому випадку рівень функціонування людини в суспільстві оцінюється фахівцями галузей соціальної інфраструктури за допомогою низки спеціальних індикаторів і показників. Тож з'являється можливість підміни оцінки реального стану здоров'я, задоволення культурних потреб, соціально-економічних обставин життя людини суб'єктивними оцінками дотримання нормативних стандартів якості життя.

Негативні процеси в соціальній сфері, які зберігаються протягом трансформації соціально-економічних відносин, значною мірою стали наслідком недостатньої спрямованості функцій соціальної інфраструктури на підвищення якості життя.

У концептуальному плані підвищення якості трудового потенціалу має ґрунтуватися на принципах системності управління людським фактором. Воно передбачає комплексність, тобто охоплення різних сторін і рівнів життєдіяльності людей, пріоритетність, черговість, взаємодоповненість тощо.

Провідна роль у процесі відтворення людського капіталу й формуванні функцій соціальної сфери має належати державі.

Основні напрями, які забезпечують гуманізацію управління соціальною інфраструктурою, з погляду національних інтересів, полягають насамперед у розробці державної політики у сфері відтворення трудового потенціалу. Особливе значення має врахування регіональних особливостей, оскільки становище людського фактора сильно відрізняється в різних регіонах.

Функції соціальної інфраструктури об'єктивно розвиваються в руслі гуманітарних стратегій і нагромадження досвіду соціальних практик, багаторічної розробки методичних засобів соціальної роботи. Що розвинутішою буде ринкова цивілізація і культура суспільства, то інтенсивнішим має стати процес гуманізації людських відносин і досконалішим — управління соціальною інфраструктурою. В Україні необхідно розпочати формування науково обґрунтованої, організаційно скоординованої та юридично несуперечливої системи соціальної підтримки населення на основі гуманізації діяльності всіх структур суспільства. Доцільно виділити, з одного боку, традиційну потужну за своїми можливостями патерналістську функцію держави. Держава поки що, на нашу думку, має постійно вдосконалювати цю функцію, взаємодіючи із суспільством. З іншого — не менш важливим напрямом у сучасних умовах є подолання дефіциту нового мислення у роботодавців в оцінці провідної ролі людського фактора в економічному зростанні й послідовне посилення соціальної відповідальності бізнесу, розширення його участі в підвищенні

ні добробуту населення. Як у першому, так і у другому випадках гуманізація соціальних і трудових відносин прямо та опосередковано стосується широкого кола соціальних завдань від психологічної й соціальної взаємодії людей до підвищення добробуту і трудової активності.

Питання гуманізації суспільно-економічних відносин почали порушуватися поки що в нечисленних зарубіжних публікаціях.

У Польщі проблематика гуманізації праці представлена спеціальним науково-періодичним виданням. У Росії утворено Російський гуманітарний науковий фонд³. Концентрація уваги на гуманітарних аспектах соціально-виробничих відносин пояснюється ускладненням самих соціальних процесів, для оцінки яких потрібно оновити світоглядні підходи й понятійний апарат.

Завданням соціальної інфраструктури як базової інституції є забезпечення громадських, політичних, соціально-економічних, культурних та інших прав людини. Численні аспекти гуманітарного розвитку торкаються стану освіти, охорони здоров'я, тривалості життя, гендерних аспектів, купівельної спроможності населення, демократичних відносин, фізичного та психічного здоров'я громадян. Повноцінне дослідження цих проблем можливе лише в межах широкої парадигми, якою, на нашу думку, може бути концепція гуманізації суспільних відносин. Її головний постулат полягає в тому, що людина як носій соціально-економічних відносин уособлює дві ролі — є виробничо-економічним суб'єктом і соціальною особистістю. Вона має свої індивідуальні характеристики та особливі інтереси у службових стосунках і як член родини, групи, колективу. У реальному житті економічні й соціальні моменти мають розглядатись як одне ціле. У зв'язку з цим особливого значення всередині соціальної інфраструктури набуває функція гуманізації управління обслуговуванням громадян. Мається на увазі не просто створення умов для реалізації соціальних завдань відповідно до встановлених стандартів, а й перетворення соціальних факторів у потужний важіль впливу на економічні перетворення, становлення громадянського суспільства та дієздатного соціального партнерства.

В українській науковій літературі домінують підходи, що розглядають соціальний поступальний рух у контексті дихотомії доходу й добробуту. Останній трактується досить широко, включаючи подолання бідності, зниження нерівності, становлення й розвиток демократії, збереження суспільної стабільності. Підтримуючи висловлювання, що „зі зростанням рівня життя і задоволення так званих первинних потреб (їжа, одяг, житло) на перший план виходять цінності іншого порядку: праг-

³Шишков Ю. Экономическая роль государства в современном мире // Экономист. — 1999. — № 1. — С. 25.

нення до політичної та економічної свободи, творчості, дозвілля, поваги, залучення до культури і науки, творча і суспільна активність, збереження природи і життя у злагоді з нею тощо⁴, пропонуємо дещо скоригувати цю загалом правильну тезу.

Розгляд соціального процесу не передбачає питання „соціального виміру”, тобто можливості громадян користуватися в реальному житті своїми конституційними правами, що забезпечують їхню гідність як членів цивілізованого суспільства. Теоретичний категоріальний апарат не містить таких понять, як „людина в гуманітарному розвитку”, „біосоціальне здоров'я людини”, „соціальна сітка безпеки” тощо, які органічно ввійшли до лексики багатьох соціально орієнтованих країн.

Теоретико-методологічною основою поширених у сучасній економічній літературі поглядів на соціальний процес є маржиналістська теорія раціональної поведінки людини в ринкових умовах, корисності та граничної корисності, одним із представників якої був У. Ллойд⁵; неокласичний напрям, започаткований А. Маршалом, що пов'язав накопичення багатства з розвитком людини, яка, на його думку, є головним засобом виробництва багатства і кінцевою метою цього багатства⁶, а також положення нової економічної теорії Дж. М. Кейнса, котрий зосередив увагу на тому, що реалізація здібностей та особистий вибір індивідуума впливають на економічне зростання. Враховуючи, що кейнсіанська теорія справила великий вплив на світову громадську думку й її постулати використовуються зараз для обґрунтування теорії соціального розвитку, необхідно звернути увагу на обмеженість соціальної доктрини Дж. М. Кейнса. Його погляди спиралися на можливість безперервного економічного зростання. Національний дохід має розподілятися справедливо й забезпечувати подолання бідності та відкривати перспективу соціального прогресу. Як і представники класичної школи, стабілізацію Дж. М. Кейнс вбачав у досягненні економічної рівноваги, включаючи й соціальні аспекти. Однак на практиці поведінка людей виявилася менш сталою, ніж очікувалося. Спрощеність кейнсіанського підходу, яка підкріплювалася „вбудованими стабілізаторами”, підминювала потребу охопити і з'ясувати складні та суперечливі явища економічного життя. Тому, підкреслює американський економіст Б. Селігмен, теорія Кейнса не змогла піднятися до рівня справжньої політичної економії⁷.

Наведений фрагмент теоретичного аналізу підкреслює, що концепції соціального розвитку часто

приспосовувалися до потреб певного історичного моменту і втрачали свою актуальність зі зміною умов економічного розвитку. Це свідчить, що їхній категоріальний апарат і рекомендації потрібно використовувати з урахуванням конкретної ситуації, яка складалася на певний термін.

Отже, шлях розвитку теоретичних соціальних схем не завжди еволюційно-последовний і внутрішньо логічний. Наукові парадигми нерідко є реакцією на вимоги часу й відображають характерні особливості економічного існування.

Ще одним із головних теоретичних орієнтирів для українських економістів у дослідженні соціальних проблем стало поняття людського капіталу, зміст якого охоплює накопичення інвестицій у розвиток інтелектуальних і фізичних здібностей людини шляхом здобуття освіти, зміцнення здоров'я, розширення доступу до культури, відпочинку, реалізації на ринку праці. Фактично концепція людського капіталу визначає соціальну інфраструктуру економічним чинником суспільного прогресу. Аналогічне значення має й теорія людських ресурсів. Фактично концепції людського капіталу і людських ресурсів відображають ідеологію економічного зростання, де соціальні питання підпорядковані економічним. Функціонування соціальної інфраструктури при цьому ґрунтується на нормативах задоволення базових побутових потреб. Відповідно до згаданих теорій розроблялися міжнародні й вітчизняні програми, зокрема програма МОП 1976 р. „Зайнятість, зростання і базові потреби”.

Викладене вище підтверджує, що концепцію людського розвитку важко вивести з положень попередніх соціальних концепцій. Разом із тим, слід підтримати позицію, яку неодноразово висловлювали економісти України, про неординарність концепції людського розвитку та її відмінність від попередніх теорій.

Фундаментальна позиція автора концепції людського розвитку ширша й полягає в тому, що економічна теорія може бути ефективнішою, коли спиратиметься на етичні засоби формування поведінки людей.

Фактично А. Сен висловив необхідність поєднання етики та економіки, або, кажучи іншими словами, сформулював тезу етичної економіки⁸. Відрив економіки від етики став причиною однобічності економічної теорії, її концентрації на предметі „матеріальної” економіки — економіки виробництва й розподілу товарів і послуг. А. Сен продемонстрував, що така „утилітарна” позиція

⁴Людський розвиток в Україні: 2003 рік. — К.: Академіпрес, 2004. — С. 7–8.

⁵Ллойд У. Лекції о природе ценности. — М., 1834.

⁶Маршалл А. Принципы политической экономии. — М., 1983. — Т. 1. — С. 246.

⁷Селігмен Б. Основные течения современной экономической мысли. — М.: Прогресс, 1968. — С. 505.

⁸Сен Амартия. Об этике и экономике. — М.: Наука, 1996.

вузька, а „міжособистісні порівняння корисності” неадекватні. Під останнім поняттям А. Сен має на увазі корисність як з боку споживача, так і виробника, покупця і продавця. Він прямо каже, що „етично орієнтований погляд на соціальні досягнення не може дозволити зупинити нашу оцінку на певному довільному аспекті, наприклад на досягненні ефективності. Оцінювання повинно бути більшою мірою етичним і виходити із більш широкого погляду на „благо”. Це — важливий пункт у контексті сучасної економічної теорії, особливо в теорії економічного добробуту”. Далі А. Сен підкреслює: „Я віддав би перевагу обстоюванню тієї думки, що глибокі питання, що порушуються етично орієнтованим поглядом на мотивацію і соціальні досягнення, мають посісти важливе місце в сучасній економічній теорії”. Серйозним наслідком дистанціювання економіки від етики є „зубожіння людей”⁹.

Традиція етично орієнтованої економіки бере початок від „етики Нікомаха” Арістотеля, праць Адама Сміта, Джона Стюарта Мілле, Карла Маркса, Френсіса Еджворта, де етичні питання розглядались у ракурсі економічної теорії.

Продуктивність етичного підходу до вивчення механізму соціальної інфраструктури полягає в посиленні уваги до вивчення складних питань гуманізації економічних і соціально-трудова відносин, які впливають на поведінку і стан громадян, якість їх споживання.

Отже, виходячи з аналізу позиції А. Сена, можна розрізнити концепцію людського розвитку і концепцію етичної економіки. Перша охоплює загальний процес розширеного функціонування людей, що пов'язано з їхнім соціальним вибором щодо охорони здоров'я, освіти, економічної або суспільної діяльності. Друга зосереджується на формуванні та інструментальній оцінці індивідуальних або групових дій суб'єктів економічної діяльності щодо максимізації справедливості розподілу і більш широкого підходу до мотивації споживання, яка пов'язана із загальними етико-гуманітарними питаннями.

Подальше просування шляхом економічних реформ зумовлює зміни в моделі соціальної політики в бік посилення її соціальної спрямованості. Потрібні продумані зусилля не тільки адаптації соціальної інфраструктури до ринкових умов і адекватного їм відтворення робочої сили, а й відповідне коригування політики розвитку інфраструктурних галузей та вдосконалення конкретних форм і методів її реалізації з урахуванням становлення в Україні інноваційного типу економіки, інтенсифікації інтеграційних процесів, необхідності пристосування до умов глобалізації.

Нові соціальні виміри, що їх формує цивілізація, потребують перегляду пріоритетів, переоцінки комплексу проблем, пов'язаних із функціонуванням соціальної інфраструктури. В епоху прискореної урбанізації, науково-технічного прогресу й автоматизації виробництва, всеосяжної комп'ютеризації ставлення до людських ресурсів кардинально змінюється. Посилюється усвідомлення людини не тільки як головної продуктивної сили, але й формується ставлення до людини як до партнера в системі суспільних зв'язків. Звідси проблеми посилення принципу гуманізації функцій соціальної інфраструктури і підвищення конкурентоспроможності людського потенціалу на внутрішньому й світовому ринках праці.

Тема гуманізації соціально-економічних відносин стає в розвинутих країнах провідною у взаєминах політиків і державних програмах розвитку. У країнах із перехідною економікою вона тільки усвідомлюється. Питання, що постають перед країнами з різним станом ринкових відносин, неоднакові. Проте спільним і основним завданням для держави з розвиненою і транзитивною економікою є створення сприятливих умов для функціонування соціальної інфраструктури з метою вільного розвитку людини, використання її потенційної енергії. Демократична правова держава, розвиваючи соціальну інфраструктуру, має виходити з основоположного принципу пріоритету прав людини. За поступової втрати державою патерналістських функцій це означає домінування тези „соціальна сфера для людини”, де свобода вибору поєднується з відповідальністю держави і громадянина. При цьому перевага у формуванні функцій і механізму соціальної інфраструктури має виходити із принципів наукового менеджменту й рівноправної участі партнерів у цьому процесі з акцентом на посиленні гуманізації соціально-трудова і економічних відносин.

Одним із функціональних напрямів соціальної інфраструктури, який стає дедалі актуальнішим, є створення достатніх умов для демографічного оздоровлення й підвищення якості демографічного потенціалу. За тенденції до скорочення населення необхідно засобами інфраструктурних галузей сприяти досягненню і збереженню прогресивної демографічної структури населення: статеві-вікової, освітньої, соціально-медичної.

З початком розвитку глобалізації роль соціальної інфраструктури щодо поліпшення соціально-демографічної ситуації зростатиме, набуваючи нового змісту у зв'язку з підвищенням вимог до якості робочої сили, активізацією трудової міграції на внутрішньому й зовнішніх ринках.

⁹Сен Амартия. Об этике и экономике. — М.: Наука, 1996.

Основні напрями оптимізації впливу соціальної інфраструктури на демографічний потенціал зводяться до припинення депопуляції населення, і насамперед за рахунок скорочення смертності населення у працездатному віці, поліпшення медичного обслуговування населення, посилення функцій репродуктивної системи.

З формуванням єдиного європейського внутрішнього ринку соціальна інфраструктура стає важливим елементом його функціонування. Соціальні функції, закріплені за національними державами, втрачають свій ізоляціоністський характер і стають засобом забезпечення єдиних міжнародних стандартів соціального розвитку. Тому важливо, щоб механізми галузей соціальної інфраструктури орієнтувалися на завдання, сформульовані в документах ООН, ВООЗ, МОП, Європейської соціальної хартії, юридичних і економічних рішеннях ГАТ—СОТ тощо.

Наближення до стандартів і гарантій, зафіксованих у документах міжнародних організацій, має пріоритетне значення для трансформації функцій соціальної інфраструктури. Проте теоретична модель її механізму може передбачати альтернативну стратегію розвитку. Деякі європейські економісти застерігають від некритичного сприйняття прискореної глобалізації за англосаксонською моделлю. Наприклад, М. Генер підкреслює, що ця модель не тільки вичерпала свої можливості, а й загострила суперечності глобалізації внаслідок посилення економічної потужності великих корпорацій і послаблення політичної влади окремих держав. Наприклад, у Євросоюзі, який розвивався за англосаксонською моделлю, уряди країн-членів втратили самостійність у прийнятті багатьох рішень на користь комунітарних органів¹⁰. Як наслідок, цілі сфери національної економіки перестали бути об'єктом національного регулювання. Тож значно послаблюються позиції державного сектору соціальної інфраструктури. Криза англосаксонської моделі розвитку глобалізаційних процесів потребує пошуку нової моделі, заснованої на підвищенні ролі держави, зокрема в соціальній сфері. Організаторська роль держави в розвитку полягає в оцінці змін, що відбуваються у світі та в країні, і розробці принципів та ефективних рекомендацій розвитку для окремих галузей соціальної інфраструктури.

Схожу позицію стосовно трансформаційних економік колишніх країн СЕВ і республік СРСР висловив відомий угорський економіст Л. Чаба у книжці „Нова політекономія”¹¹. Вона полягає у своєрідності функціонування їхньої „нової економіки” у світовому господарстві, яке неможливе в

межах стандартних моделей типу вашингтонського і поствашингтонського консенсусу і традиційних підходів „економік”. Обстоюючи безпосередній зв'язок успішного розвитку країн за умови долучення до глобальних процесів, Л. Чаба підкреслює, що членство в ЄС не повинно перешкоджати здійсненню самостійної політики країн Центральної і Східної Європи та СНД. Із позицій нашого предмета дослідження ці положення стосуються соціальної політики, розвитку й функціонування соціальної інфраструктури.

Аналітичний підхід до розробки функцій соціальної інфраструктури розглядає глобальні процеси в єдності з найважливішими умовами функціонування її галузей: економікою, заснованою на знаннях, інформаційно-комунікаційною революцією, новими організаційними формами управління, демократизацією регіональної політики і децентралізацією бюджетних відносин тощо. Багатосторонність дає змогу найповніше уявити сучасні тенденції, характер і рівень механізму соціальної інфраструктури.

Складність сучасного виробництва й управління потребує високих інформаційних технологій, зокрема технологій поширення знань, або, інакше кажучи, „нової технології”. Створення й використання нововведень перетворилося на вирішальний фактор розвитку. Немає жодних ознак того, що цей процес у майбутньому уповільниться. Навпаки, слід очікувати подальшого прискорення науково-технічного прогресу й розвитку комп'ютерних та комунікаційних технологій.

Одна з головних особливостей економіки знань — перманентний вплив на соціальну інфраструктуру з метою забезпечення її відповідності інтересам суспільства. Цілеспрямоване формування економіки знань через активізацію всіх інституційних структур її економічного механізму є стратегічною метою держави. Така постановка питання не лише не суперечить, а навпаки — цілком відповідає світовій практиці. Види діяльності соціальної інфраструктури, пов'язані із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, потребують підтримки держави. Саме держава через різні інституційні органи соціальної інфраструктури мотивує розвиток економіки знань. Для розвитку глобального інформаційно-технологічного укладу необхідно спрямувати функції соціальної інфраструктури на розвиток і вдосконалення системи освіти, поглиблення міжнародного співробітництва в науково-інноваційній сфері.

Вибір інноваційного шляху розвитку, тобто такого, що ґрунтується на нових знаннях і технологіях, вимагає стрімкого зростання частки високотех-

¹⁰GUENAIREM. La France pent montrer la voie d'une autre mondialisation // Debat. — 2004. — № 128. — P. 44, 47.

¹¹Csabal. The New Political Economy of Emerging Europe. — Budapest: Academia Kiado, 2005. — 359 p.

нологічної наукоємної продукції у структурі національного експорту. Зараз вона становить лише 0,1%, що на порядок менше, ніж у Німеччині.

Досягти цієї мети неможливо без розвитку інноваційної структури, де одне із провідних місць належить освіті. Світовий досвід свідчить, що саме освітянська сфера є найважливішим джерелом оновлення всіх складників життєдіяльності суспільства, у тому числі навчально-виховного процесу. Функції освіти мають зазнати найбільш істотних перетворень. Цим зумовлюється особлива важливість цілісного наукового забезпечення модернізації економічного механізму її функціонування.

Протягом останніх років спостерігається стійке зростання попиту населення на послуги освітянських закладів різного рівня. З'являються нові технології навчання, нові методи забезпечення зайнятості випускників. Однак за обмеженого фінансування освіти ці нововведення не дістають належної державної підтримки.

За таких умов неможливо забезпечити випереджальну підготовку фахівців, здатних впроваджувати інноваційні технології.

У навчальному процесі застосовуються нові нестандартні підходи до формування трудових ресурсів. Оптимізація підготовки фахівців має бути спрямована на індивідуальні потреби людини й розвиток її творчого потенціалу. На тлі цих тенденцій функції освіти мають розвиватися на гуманістичних засадах з дотриманням принципу рівного доступу до якісної освіти.

Функції освіти мають виходити із самостійних цінностей освіти. Орієнтація тільки на обслуговування ринку праці надає їм характеру винятково ринкової послуги. Водночас предмет освіти — соціалізація особистості, що забезпечує входження людини, яка навчається, у простір культури й соціального життя. У сучасному суспільстві соціальна спрямованість освіти з бажанням підвищити

якість навчання за допомогою ринкових механізмів — це глобальна тенденція розвитку систем освіти. Проте співвідношення функцій різних закладів освіти щодо реалізації зазначених пріоритетних напрямів неоднакове. Так, у шкільній освіті ступінь соціалізації переважатиме ринкову спрямованість, а у професійній освіті — навпаки, хоча й тут можуть бути відмінності.

Загалом освітянська політика й функції закладів освіти призначені для досягнення освітянських і кваліфікаційних цілей навчання; стимулювання рівності шансів для дітей і молоді у здобутті якісної освіти; гарантування якості навчання і неперервності освіти, впровадження інформаційних педагогічних технологій, розвитку бібліотечної справи, достатнього рівня фінансування та ефективності виконання освітніх програм.

Одним із найважливіших соціально-економічних завдань, які охоплюють весь період життєдіяльності людини, є поліпшення медичного обслуговування. Інноваційний розвиток країни висуває високі вимоги до стану здоров'я всього населення. Функції охорони здоров'я можна диференціювати за трьома видами потреб: репродуктивне здоров'я та охорона здоров'я матері і дитини; здоров'я економічно активного населення, що є фактором формування конкурентоспроможності економіки країни; здоров'я людей похилого віку. Економічний механізм забезпечення потреб у лікуванні хворих має враховувати стан їхнього здоров'я, організацію надання медичної допомоги й методи відшкодування фінансових витрат. Відсутність ефективних перетворень у системі охорони здоров'я обумовлена недосконалістю управління медичним обслуговуванням, і насамперед його фрагментарністю, недосконалістю механізмів координації функціонування різних ланок медичного обслуговування населення. Аналогічний висновок можна зробити стосовно інших галузей соціальної інфраструктури.